

DIMENSIUNEA ASCETICO-MISTICĂ A TEOLOGIEI LUI IOAN SABBA DE DALYATHA ÎN EPISTOLELE XII-XVII

Diac. asist. dr. Ioniță APOSTOLACHE
Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din Craiova

De cele mai multe ori, făcând trimitere la viețuirea ascetico-monastică, filosofia monahală de sorginte orientală lasă să se întrevadă chipul încercat al avvei, mai tot timpul aflat în luptă cu ispitele. Pe de altă parte, socotind tradiția scrisă, se aduce în prim-plan imaginea scriitorilor mistici și conexiunile existente în operele lor. Departate de a se sustrage una alteia, cele două pârgii de evaluare a imaginii „Părintelui duhovnicesc” funcționează ca un veritabil întreg.

În tradiția siriacă, de pildă, această analiză este extinsă din tradiția monahismului de tip *ihytabya* și *bany kyamo*, spre „doctorii” Bisericii nestoriene, cum sunt Teodor de Mopsuestia și alții¹. De la

¹ Această primă pârgie de evaluare a tradiției misticii siriene este folosită de preotul carmelit Robert Beulay, în lucrarea sa *La lumière sans forme*, unde invocă popularitatea conceptului de „părinte duhovnicesc” pentru întreaga teologie siriacă. „Cine sunt acești Părinți duhovnicești? Aceștia sunt, mai întâi de toate, Părinții deșertului la care facem trimitere atunci când avem în vedere experiența ascetică. Pe de altă parte, alții socotesc în rândul Părinților și pe teologii mistici. Simion Taiboutheh se referă, de exemplu, la Părinții care aduc lumina cea după intelect (*baunā*) în inteligență (*mad'ā*). Dadisho din Qatar îi socotește Părinți pe aceia care au ajuns la despățimire. Iosif Hazzaya invocă autoritatea lor cu privire la «urcușul duhovnicesc» (vocabular întâlnit la Ioan Singuraticul), la locul Limpezimilor Dumnezeiești (aceeași sursă), vederea slavei lui Hristos în interiorul sufletului, vederea sufletului ca o lumină cristalină sălășluind în locul limpezimilor dumnezeiești (combinând aici elementele moștenite de la Evagrie și Ioan Singuratecul) etc. (...) Ioan de Dalyatha, în cele din urmă, se folosește de conceptul de «Părinte duhovnicesc» pentru a identifica extazul și vederea slavei dumnezeiești, și pentru vederea pe care o are sufletul despre frumusețea sa interioară. Totodată, apelativul de «Părinți» este folosit adesea și pentru doctorii Bisericii nestoriene, cum este de pildă Teodor de Mopsuestia”. Robert Beulay, *La lumière sans forme. Introduction à l'étude de la mystique chrétienne syro-orientale*, Editions de Chevetogne, Chevetogne, 1987, pp. 13-14.

ei s-au edificat principalele direcții doctrinare din acest areal, lămurite mai târziu de autoritatea sinodală a Bisericii. Momentul cheie rămâne însă Sinodul al IV-lea Ecumenic de la Calcedon, atunci când perspectiva doctrinară a teologiei siriene suferă dramatica divizare: între noua perspectivă miafizită și mai vechea moștenire dioproso-pit-nesoriană. Sub incidența acestei schisme se regăsește și mistica siriană, parte din ea fundamentându-se pe dogmatismul tradiției nesoriene. Ideile, învățăturile și nu în ultimul rând tendințele rezultate din acest curent doctrinar și-au găsit aplicabilitatea în latura răsăriteană a Siriei, răspândite mai apoi în patriarhatul antiohian de jos și de mijloc.

Înfierat prin lucrările Sinoadelor Ecumenice de la Constantinopol (431) și Calcedon (451), erezia nestoriană s-a păstrat, după cum am văzut, în fondul cel mai autentic al tradiției siriene. Cu alte cuvinte, existența ei a fost transpusă vieții ecleziale din latura răsăriteană a arealului sirian, definit prin caracterul său semitic. Contextul este foarte bine surprins de teologul catolic Aidan Nichols, care afirmă că „scaunul principal al Siriei Răsăritene a fost Edesa, faimos pentru academia sa teologică. Episcopul de aici, Ibas, a tradus în siriacă opera maestrului lui Nestorie, Teodor de Mopsuestia, pentru care avea o mare admirație. Deși din punct de vedere formal nu a practicat niciodată nestorianismul, Ibas s-a arătat solidar cu episcopul exilat. La moartea sa, în 457, a fost succedat de un nestorian deschis, poetul și teologul sirian Nasrai. În 553, împăratul Iustinian, sperând să-i împace pe monofiziții ce protestau că Sinodul de la Calcedon ar fi fost quasi nestorian, a convocat cel de-al doilea Sinod de la Constantinopol, cel de-al cincilea Ecumenic, pentru a condamna trei capitole sau subiecte: persoana și lucrarea lui Teodor de Mopsuestia; scrierile celui de-al doilea doctor antiohian, Tedoret, împotriva lui Chiril, și scrisoarea lui Ibas de Edesa (către Maris), în apărarea lui Diodor și Teodor, dar nu a lui Nestorie”².

Dincolo de influența doctrinară, mistica siriacă are o dimensiune cu totul aparte. Preocupările „Părinților duhovnicești” rămân concentrate spre dimensiunea practică a vieții duhovnicești. Acest deziderat a fost transpus și în latura scrisă a misticii siriene, regăsindu-se în

² Aidan Nichols, *Rome and the Eastern Churches. A study in Schism*, Second Edition, Ignatius Press, San Francisco, 2010, pp. 61-62.

lucrările unor scriitori de renume, precum: Sfântul Efrem Sirul, Afraate, Iacob de Sarug (în primele secole creștine) sau Ioan Singuraticul, Iosif Hazzaya, Dadisho din Quatar, Sfântul Isaac Situl (în perioada mai târzie a epocii patristice).

În cea de-a doua categorie se încadrează și Ioan cel Bătrân (Saba), poziționat de cercetătorii orientaliști în latura nestoriană a tradiției siriene. Permanent în căutarea desăvârșirii, misticul din muntele Dalyatha se regăsește într-o continuă încercare de autodepășire. Demersul său practic este de fiecare dată conjugat cu o frumoasă moștenire scrisă, în mare formată din omilii și epistole³, prin care a reușit să se impună în rândul celor mai apreciați „Părinți” ai misticii siriene. Un lucru foarte interesant și demn de luat în seamă cu privire la opera sa ar putea fi diversitatea conceptuală prin care se autodefinește, în mare parte construită pe influențe din mistica lui Evagrie Ponticul, de la Sfântul Dionisie Areopagitul, din Omiliile Macariene și, nu în cele din urmă, de la Sfântul Grigorie de Nyssa. Să nu uităm nici de tradiția nestoriană, în a cărei doctrină s-a format Ioan de Dalyatha.

Experiența căutării lui Hristos în viața monahului sirian a început din copilărie, prin lectură și contemplație. În perioada adolescenței, fiind mereu aproape de Biserică, a citit mai tot ce se putea în bibliotecile din localitatea natală Beth Nuhadra. La scurt timp, a ales să meargă pe drumul călugăriei, însoțit fiind de doi dintre frații săi de sânge. Dragostea pentru viața singuratică l-a așezat la început în pustiul muntelui Beth Dalyatha și mai pe urmă pe dealurile Qurdu, unde a întemeiat o mănăstire. Aici a rămas până la moarte, fiind înmormântat chiar în această chinovie. Tradiția spune despre el că era atât de blând și curat la suflet, încât fiarele sălbatice nu-i pricinuiau nici un rău, „simțind într-însul mâna Ziditorului”. În scrierile sale pot fi regăsite elemente mistice din tradiția macariană, ca de pildă întemeierea motivului pentru care monahul trebuie să renunțe la plăcerile lumii și să-l caute în singurătate pe Hristos. În felul acesta, cel ce părăsește pustiul pentru a reveni în lume este „ca un pește care iese

³ Din rodul experiențelor sale mistice s-a născut o bogată colecție de scrieri, formată din: 20 de Omilii, 51 de Scrisori și mai multe „povețe duhovnicești”. După moarte, opera sa a fost condamnată pentru sabelianism și mesalianism, alături de cea a lui Ioan Singuraticul și Iosif Hazzaya, într-un sinod local reunit în 786-787, sub conducerea patriarhului nestorian Timotei I. Vezi: Antoine Guillaumont, *Sources de la doctrine de Joseph Hazzâyâ*, în „L'Orient Syrien”, vol. III, nr. 1, 1958, pp. 3-24.

din apă și se zbate singur pe uscat”. În aceeași măsură, toate simțăminte dragostei dumnezeiești, depozitate în inima nevoitorului, sunt alungate și date la o parte de „grija cea lumească”. Toate acestea sunt aduse de vrăjmașul diavol asupra monahului, în diferite chipuri. Pe de altă parte, sufletul curat împărtășește celor din jur strălucirea frumuseții sale, „de o sută de ori mai slăvită decât razele soarelui”. Pe lângă motivele macariene, Ioan Saba se folosește, de asemenea, și de anumite concepte mistice întâlnite la Dionisie Areopagitul, cum ar fi „norul luminos” sau „unitatea și împreunarea desăvârșită cu Dumnezeu”⁴. Pe de altă parte, influența lui Evagrie este definitorie pentru mistica siriană de tradiție nestoriană și, implicit, pentru Ioan de Dalyatha. Astfel, cea mai înaltă contemplație spirituală a lui Evagrie, „contemplația Preasfintei Treimi”, este preluată de misticul sirian în conceptul „luminii fără formă”⁵.

În forma lor originală, scrierile lui Ioan de Dalyatha au avut o răspândire largă în mediile monastice siriene, fie ele de răsărit sau de apus. Exemplul concret vizavi de folosirea operei sale sunt citările întâlnite în opera lui Bar Hebraeus. Pe de altă parte, grație traducerilor în arabă, dateate cu aproximație prin secolul al XIII-lea, notorietatea misticului sirian a pătruns și în mediile etiopiene⁶.

Lucrarea epistolară a misticului sirian reprezintă, mai întâi de toate, subiectul cercetării de față. Adunate laolaltă într-un frumos buchet de sfaturi și meditații, scrisorile sale, cincizeci la număr, întregesc latura parenetică a teologiei sale. Meritul descoperirii acestor veritabile mărgăritare duhovnicești îi aparține profesorului Robert Beulay, cel care le-a tradus din limba siriacă în franceză. Proiectul său a fost concretizat în 1971, atunci când epistolele misticului sirian au fost publicate integral, în colecția *Patrologia Orientalis*. Scopul urmărit de acest demers a fost în primul rând unul de popularizare, neexcluzând bineînțeles latura științifică. Iată ce spune în acest sens Beulay: „Traducerea noastră s-a făcut în chip liber consimțit, într-o manieră mai puțin literară, scopul principal fiind de a permite o lectură mult mai ușoară asupra textului sirian. Din nefericire, fidelitatea de cuvânt a făcut să se piardă o mare parte din frumusețea

⁴ *The Wisdom of the Pearls. An anthology of Syrian Christian Mysticism*, translated with an introduction by Brain E. Colless, Cistercian Publication, Kalamazoo, Michigan, 2007, pp. 97-98.

⁵ Robert Beulay, *op. cit.*, pp. 17-20.

⁶ Idem, *Jean de Dalyatha et sa Lettre XV*, în revista „Parole d’Orient”, nr. 2, 1971, p. 270.

limbajului original folosit inițial de Ioan de Dalyatha; acesta nu ține însă de o ordonare armonioasă a frazei și a ideilor, ci dimpotrivă, se leagă în principal de caracterul oarecum haotic al stilului său; căci acesta are puterea de a comunica anumite lucruri printr-un entuziasm care răscolește cuvintele, sub efectul unei experiențe care trece dincolo de ele. Această vigoare a limbii lui Ioan de Dalyatha este legată, în egală măsură, de structura limbii siriene, ale cărei cuvinte sonore și condensate se succed fără să se separe. (...) O traducere care doarește să redea forța cuvintelor care țâșnesc din limbajul lui Ioan de Dalyatha trebuia să se desfășoare într-o oarecare libertate față de literatura textului”⁷.

Traducerea Epistolelor XII-XVII constituie un pas înainte și totodată o completare a demersului început în acest sens⁸. Structura complexă a textului descoperă importante idei doctrinare, dar și ascetico-mistice, unele legate de tradiția orientală, altele inedite și pline de originalitate. Temele predominante sunt: rugăciunea, singurătatea, deșertarea minții, ferirea de ispită, contemplarea extatică a dragostei dumnezeiești etc. Cel mai adesea apare însă căutarea permanentă a întâlnirii cu Dumnezeu în interiorul sufletului, descoperită într-un permanent urcuș spre desăvârșire.

Scrisoarea a XII-a (Despre rugăciune)

1. Cel ce se ține atunci⁹ sub măsura desăvârșirii¹⁰ este monahul care continuă să se roage lui Dumnezeu în mijlocul ispitelor¹¹. Însă

⁷ Robert Beulay, *Introduction*, în col. „Patrologia Orientalis”, T. 39, fas. 3, no. 180, p. 297.

⁸ Vezi: Diac. dr. Ioniță Apostolache, *Din opera epistolară a misticului Sirian Ioan Saba de Dalyatha (Scrisorile I-XI). Cu studiu introductiv*, în „Mitropolia Olteniei”, nr. 5-8, 2013, pp. 254-271; *Mărgăritare mistice din opera epistolară a monahului sirian Ioan Saba de Dalyatha (Scrisorile I-IV). Cu studiu introductiv*, în „Teologie și Viață”, nr. 1-4, 2013, pp. 219-235.

⁹ Complementul „atunci” (identificat în siriacă prin particula „ket”) are menirea să arate că respectiva scrisoare nu posedă împrumut.

¹⁰ Nu este vorba aici despre o treaptă a perfecțiunii duhovnicești, la modul general, ci de statura cea mai desăvârșită a experienței mistice (în care cineva nu poate rămâne permanent, după cum vom vedea din corpul acestei scrisori).

¹¹ Mișcările care vin din rugăciune nu sunt numai mișcări trupești, care îl însoțesc în chip firesc pe nevoitor, ca și cum ar sta în genunchi (cf. *Omilia 17. Despre darurile Dubului*), ci de asemenea toate sunt mișcările psihice în care omul are un rol activ.

tu o să-mi spui: „Nu huli, frate! Părinții noștri înalță această (rugăciune) mai mult decât orice lucrare!”. Eu deopotrivă mă voi face ca unul care înalță laudă și voi ruga pe Domnul meu ca astfel să plinească tot restul vieții mele. Mărturisi-voi că este mare și desăvârșit, mai desăvârșit decât toate lucrările, întrucât, lucrând asemenea lor, El odihnește pe cele ostenite și face ca după ce s-au odihnit acestea să nu mai ostenească!

2. Înțelege acestea, iubite frate. Domnul nostru i-a spus lui Simon, mai marele Apostolilor¹²: „Îți voi da cheile Împărăției Cerurilor”, de ce atunci închizi și deschizi tu după cum voiești¹³. Și aceasta (poruncă) nu este doar a Celui ce a dat această putere, ci a tuturor celor ce iubesc Adevărul. (Sau mai bine spus) rugăciunea înseamnă să bați la ușa Dătătorului de bine; însă cel care a intrat în Împărăție și a primit putere peste bogățiile Sale, cum va mai bate oare la ușă? Și ce va face el atunci? Se va bucura de bunătățile care sunt înăuntru, aflându-se în extaz și contemplare înaintea frumuseții Celui Preabun. Va fi, prin urmare, zadarnic să spui că se roagă prin cuvinte¹⁴, cel ce cu adevărat îmbătat este de frumusețea Soțului Celui Preabun!

3. Rugăciunea, așa cum am spus, este curățire a gândului, curățire în care mișcările rugăciunii nu se frâng decât prin ridicarea sfintei lumini a Treimii deasupra cugetului. Spunem atunci că prin minunea născută din această lumină, rugăciunea este întreruptă. Desăvârșirea este, așadar, așa cum am mai spus, minunea săvârșită de Dumnezeu și nicidecum de mișcările din timpul rugăciunii. Cel care a intrat în locul cel de taină se odihnește în minunea pe care acesta o naște, și iată adevărata rugăciune care deschide porțile bunătăților dumnezeiești pentru a le da celor ce cer cele mulțumitoare cererilor făcute. „În dar ați primit, în dar să dați”¹⁵ celor cărora veți dori. Despre cei care au primit putere de a împărți această avuție (prin ei înșiși) și

¹² În anumite manuscrise nu este menționat faptul că Simon este „Căpetenia Apostolilor”.

¹³ Mt. 16, 19.

¹⁴ Traducerea originală siriacă ar fi, în acest caz: „cel ce se roagă cu adevărat”. Traducătorul francez a preferat să înlocuiască această expresie cu una mai puțin categorică, asumându-și totuși riscul de a slăbi „paradoxul acceptat de Ioan de Dalyatha și de ceilalți mistici nestorieni (având la origine un text evagrian prost tradus, cf. I. Hausherr, *Par de là l'raison pure grâce à ulle coquille*, în „Rev. Asc. et Myst.”, XIII, 1932, pp. 184-188)”.

¹⁵ Mt. 10, 8.

de a o da aceluia căruia ei vor dori, după propriul lor plac, cum vom îndrăzni să spunem că vor fi opriți la poartă, asemenea cerșetorilor care cer de pomană pentru împlinirea nevoilor lor? Aceasta nicidecum! Dimpotrivă, ei împart viața, învie pe cei morți, aduc speranță, dau lumină celor fără de vedere! „Voi sunteți”, după cum se spune „lumina lumii”¹⁶. Și „Eu îți voi da ține cheile”¹⁷. Nu mai ești atunci ca unul care cere, căci tu ai dobândit, ca și cum acelea ar ține de tine, puterea de a lega și de a dezlega în vecii vecilor¹⁸. Cum se poate ca cel care se găsește în această statură să îngenuncheze în fața porții pentru a cerși ca un vagabond, având în propriile mâini cheile comorii pentru a lua și pentru a da, pentru a fi viu și pentru a-i face vii pe alții?

4. Însă tu o să mă întrebi: „De ce atunci Simon s-a urcat pe acoperiș să se roage”¹⁹, și de ce Marele Pavel a spus: „Rugați-vă neîncetat?”²⁰. Aceștia (Apostolii), fratele meu, se folosesc (în vorbire) de lucruri care, în măsura în care ne sunt cunoscute, sunt ceea ce ne convine, în ele aceștia descoperindu-ne chipul tainic al celor ce sunt mai presus de minte: spre folosul nostru și nicidecum spre a lor trebuință²¹. Sau nu ai înțeles că în timp ce (Simon) urca pe acoperiș se adâncea și mai mult în extaz²²? Și cum ar fi putut el, care era în extaz și uimire, să se roage cu buzele? Duhul Însuși este Acela care se roagă în noi, spune Sfântul Apostol Pavel²³; el este mișcat (aici) de lucrarea Duhului și nicidecum de cea a rugăciunii, după cum s-a spus: „Domnul a strălucit în inimile noastre”²⁴, și Duhul toate le cercetează, chiar și adâncurile lui Dumnezeu și ne descoperă tainele Sale”²⁵. Și, dorind noi să facem (prin noi înșine) această (rugăciune), Duhul lui Iisus nu ne lasă, căci noi „avem mintea lui Hristos”²⁶ pentru a vedea tainele din casa Tatălui.

¹⁶ Mt. 5, 14.

¹⁷ Mt. 16, 19.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Fapte 10, 9.

²⁰ I Tes. 5, 17.

²¹ „Nicidecum pentru ei înșiși”.

²² Fapte 10, 10.

²³ Rom. 8, 26.

²⁴ II Cor. 4, 6.

²⁵ I Cor. 2, 10-12.

²⁶ I Cor. 2, 16.

5. Aceștia au intrat, așadar, în locul de contemplație, având putere în lumea viziunilor; Duhul i-a unit cu frumusețea cea mai presus de cuvinte; nu mai varsă lacrimi în rugăciune, nu mai plâng înaintea porții, nu mai strigă de departe: „Arată-ne nouă frumusețea Ta!”, nu mai cerșesc, zicând: „Dă-ne nouă bogăția Ta!”; ci dau pentru că au primit, împart pentru că s-au făcut bogați, odihnesc pe alții pentru căci și ei au fost odihniți la ușa Vieții, se bucură și bucură și pe alții, căci au fost chemați prin dragoste la Frumusețe. Cu adevărat, „râuri de apă vie vor curge din sânul celui care crede în Mine”²⁷. Dar de ce vor curge acestea, Stăpâne? Învăță de la mine – ele vor însufleți pe ceilalți și vor adăpa pe cei însetați.

6. Cum ar putea cineva, care s-a făcut unul cu Hristos, să se roage folosind cuvinte potrivite, ca unul care nu-l cunoaște pe Stăpânul casei? Și ce ar putea cere cel ce este fiu al lui Dumnezeu? Cu adevărat, Tatăl vostru cel care este în ceruri știe de ce aveți nevoie înainte ca voi să cereți²⁸. Însă atunci, de ce a spus Sfântul Apostol Pavel: „Rugați-vă neîncetat!”²⁹. Pentru că, fiind slujitor, se roagă cu cuvintele potrivite, dar atunci când, în lumea rugăciunii, fiind născut din Duh, este așadar fiu al lui Dumnezeu; puterea asupra bogăției de daruri i-a fost dată ca unui moștenitor, nemaiaivând de acum ce să ceară.

7. Este adevărat că rugăciunea este mai mare decât orice lucrare: ea deschide ușa (care duce) la locul contemplării, ea este cea care odihnește toată osteneala și așterne liniștirea peste toate tulburările. Însă poate vrei să-mi spui: „Tu îmi vorbești despre contemplație, când eu nu cunosc tăria acesteia ...”. Pentru a te lămuri, îți aduc mărturie cuvintele unui frate vrednic de crezare, care spunea: „Când harul Domnului meu se desfătă în mine și-mi mișcă duhul spre frumusețile vederii sale, acesta rămâne o zi întreagă fără mișcare în locul contemplării. Și ieșind din această stare, imploră și cere ca să i se mai arate măcar o dată lumina Existenței ascunse, ea însăși ascunsă înlăuntrul său, în acea lume plină de frumusețe”. Aici nu mai este loc pentru cuvintele din care se revarsă râuri de cerneală, fiind așezată ca mărginar liniștea. Numai cugetării îi este îngăduit

²⁷ In. 17, 38.

²⁸ Mt. 6, 8.

²⁹ I Tes. 5, 17.

să treacă și să vadă acest loc de odihnă (care este acela) al tuturor tainelor. Prin ea (prin liniște) îi este îngăduit să treacă și să se minuneze de frumusețea care este deasupra a tot ce există și, deopotrivă, ascunsă înlăuntrul a tot ce există.

8. Toată rugăciunea, atunci, care nu se transformă la un moment dat într-o contemplare a tainelor, nu a atins încă desăvârșirea, așa după cum mai înainte am spus. Chiar și rugăciunea cea mai înaltă, nici ea nu va fi veșnică, dacă nu va gusta puțin din extazul care se naște din bucuria Domnului. Rugăciunea neîncetată este extazul de dinaintea lui Dumnezeu. Aceasta este pe scurt ceea ce am spus până acum³⁰. Și de îndată tu îmi vei răspunde: „Nu spune lucruri pe care tu însuși nu le crezi, nu vorbi despre ceea ce nu ai practicat niciodată”. Într-adevăr, rușinându-mă îmi plec capul, tac și cer îndurare. Po-menește-mă în rugăciune!

Scrisoarea a XIII-a (Despre singurătate și fuga de tovărășie)

1. Ascultă-mă pe mine, iubite frate, să-ți spun un adevăr pe care l-am învățat de la Domnul: Dacă petreci cu dragoste peste veacuri, ești socotit înaintea lui Dumnezeu veșnic; atunci când te așezi prin milostenie în mijlocul prietenilor lui Dumnezeu, tu ești cu adevărat călugăr; și atunci când, în depărtarea de toate, tu meditezi permanent la Dumnezeu, te faci dumnezeiesc și asemenea lui Dumnezeu. Acesta este fundamentul ostanelilor și al tuturor încercărilor noastre.

2. Sfințește-ți așternutul prin chemarea Duhului, ca să vegheze deasupra-ți: mirosul mădularelor tale se va înălța precum parfumul peste locul tău de odihnă, prin pogorârea Celui ce este mai Sfânt decât toate. Acela este, iubite frate, Păzitorul curăției tale, Acela care-i păzește pe cei care Îl iubesc. Ferice de monahul care, chiar și în ceasul de odihnă, cunoaște Puterile Sfinte și le deosebește de cele ce-i sunt potrivnice! (Însă) vai de călugărul a cărui chilie are zidurile mirositoare, căci locuiește acolo fără să fie acasă! Vai de credincioșii ale căror haine nu sunt frumos mirositoare, căci îmbrăcăminte lor este una străină! Ferice ție, o, monahule, că săruți pe-reții chiliei tale, îmbiat de mirosul preadulce care iese din ei, care,

³⁰ „Aceasta este definiția rugăciunii”.

căzând pe a ta față, îl respiri și, îngenunchind, îl inspiri (în adâncul pieptului); care, permanent, arzi în flăcări; care, îmbrățișezi și săruți Sfânta Cruce, împărtășindu-te de bunătatea Celui Preaînalt! (O, călugărule) a cărui inimă a tresărit de bucurie și strigă de fericire!

3. Și eu voi primi atunci inima celui ce Îl caută pe Domnul! Mâinile au obosit să-L îmbrățișeze pe Cel iubit; ochii mi-au fost arși de lacrimile dragostei, urechile au încetat să mai înțeleagă toate vocile în extazul izvorât din dragostea Celui Preabun. Dezarmat, trupul s-a îmbrăcat în focul Duhului și sufletul se aseamănă lui Dumnezeu. Cine ar putea oare să vorbească despre acela? Fericit ești tu, o, călugărule, căci frumusețea ta este una și nicidecum împărțită! Și pe aceasta, cine o spune? Aceasta este cu anevoie de împlinit.

Scrisoarea a XIV-a

1. Celui ce este adesea afundat printr-o tainică afundare³¹, dincolo de toate, în Acela care este ascuns înlăuntrul fiecăruia.

2. În cele din urmă, El se descoperă, datorită sânguinței lor, la puțini dintre cei care reușesc să ia seama la cele dinlăuntru ale lor, alcătuiind în ei înșiși o oglindă, în care este văzut cel Nevăzut. Căci îi trage pe aceștia la Sine prin strălucirea negrăită care, izvorând din bunătatea Sa cea negrăită, comunică în sine, ca mărturie, cuvântul lui Dumnezeu: „Feriți-vă cei săraci cu duhul, că aceia vor vedea pe Dumnezeu”³².

3. O, Tu, care ne-ai făgăduit o fericire mai mare decât toate fericirile lumii acesteia, fă-ne vrednici de făgăduința Ta! Dă-ne nădejde, căci Tu ai adus vestea cea bună care tulbură de dorință sufletele noastre care o caută. Și pentru că nu suntem nici curați, nici vrednici, fă ca apa ce s-a scurs pentru noi din coasta Ta să albească mulțimea păcatelor noastre; căci Sângele Tău ce s-a vărsat spre a noastră iertare ne spală și face din noi chip al desăvârșirii Tale. Pentru că dintru ale noastre Tu ai luat, Doamne, ceea ce nu era al Tău, dă-ne nouă dintru ale Tale cele de care suntem lipsiți; și pentru că Te-am scos dintru ale noastre prin mulțimea păcatelor săvârșite, fă ca să intrăm în cele ale Tale, prin dumnezeiasca Ta milă, și așază-ne pe noi în

³¹ Beulay oferă aici și varianta „printr-un botez tainic”.

³² Mt. 5, 8.

lumea luminii, în slava Ta fă ca să rămânem. Că Ție se cuvinte toată slava în vecii vecilor! Amin.

Scrisoarea a XV-a

1. Laud fecioria ta în dragostea Celui Preaînalt. Până când te vei chema tu slujitor? Oare când vei fi cu adevărat un om liber? Când vei ajunge stăpânitor peste popoarele necurate care te împresoară? Când, oare, vei nimici neamurile care sunt în cetate³³? Când vei tăia împrejur, cu tăiere nefăcută de mână omenească³⁴, pe toți cei din casă³⁵, cu această tăiere care este în duhul³⁶?

Când vei avea puterea să fii împărat în patria cerească și când îți vor fi supuse cele cinci și cele zece orașe despre care deja s-a amintit? Când ți se vor închina regii pământului și când te vor lăuda toate limbile, căci te vei face scaun sfânt al Regelui, (tron) al Împăratului veșnic? Când vei vedea în tine „cerurile noi”³⁷, vestind întru tine „Sfințenia” cea tainică a Ființei lor, după rânduială nescrisă? Și când vei vedea întru tine oglinda luminii Celui ce vede toate, astfel încât să vezi în ea tot ce este al Său și să cauți într-însa tot ce este al tău? Când se va face inima ta arcă a Dumnezeuului lui Israel și când va veni printr-însa³⁸ cuvintele lui Dumnezeu și lămurirea tainelor Sale vor fi înțelese de tine, astfel încât toate fiicele³⁹ casei tale să proorocească lauda Sa și cu strigătul gurii lor să sfarme zidurile cele străine⁴⁰ și să nimicească pe vrăjmași?

2. Atunci când Moise s-a acoperit de întuneric⁴¹, salva lui Dumnezeu⁴² și Fața Sa vor fi răspândit raze slăvite⁴³, care strălucesc asupra sa, dinlăuntru acestui întuneric, în așa fel încât să învețe Cartea cea nouă a Lumii celei noi⁴⁴, în care se găsesc tâlcuite tainele fiilor

³³ Deut. 7, 2.

³⁴ Col. 2, 11.

³⁵ Fc. 17, 27.

³⁶ Rom. 2, 29.

³⁷ Cf. Is. LXV, 17; LXVI, 22 – II Pt. 3, 13.

³⁸ Ieș. 25, 22.

³⁹ Ioil 3, 1; Fapte 2, 17.

⁴⁰ Ios. 6, 20.

⁴¹ Ieș. 20, 21.

⁴² Ieș. 24, 18.

⁴³ Ieș. 34, 29.

⁴⁴ Is. 65, 17; II Pt. 3, 13; Apoc. 21, 1.

lui Israel, care vor fi înnoiți⁴⁵? Oare când Râul vieții va curge prin pântecele tău⁴⁶, ca niciodată să nu mai însetezi⁴⁷? Când te vei face străin vorbelor, spre a fi cuvânt viu al Vieții în lumea luminii, de vreme ce tăcerea ta mărturisește adevărul Lumii celei noi? Când Duhul Vieții va lăsa fără cuvinte limba ta, cea gângavă și vorbitoare de lucruri grosiere, și va zidi întru tine o nouă limbă, vorbind de îndată printr-înșă despre lucrurile înnoite ale lumii duhovnicești și făcând din scribi sau vraci apostoli⁴⁸? Până când Stăpânul casei te va închide afară ca pe un vagabond? Când vei fi tu iconomul său și când viața va fi împărțită prin mâinile tale, către prietenii tăi?

3. Pentru ce îmi ceri să-ți spun ce este al tău, neștiind încă ce este al meu? Totuși, ascultă-mă, ia aminte la această pildă, bună pentru tine și pentru mine, deopotrivă, și, de asemenea, pentru toate generațiile din lume. Duhul nostru a fost zidit ca un lăcaș pregătit pentru Ziditorul său, fără a-l murdări de patimile care permanent îl asaltează, sau făcându-l necurat prin toate închipuirile care sunt în lume, ca niște idoli morți întipăriți într-însul. Ia aminte la pilda zidirii necomite și înțelege-o (pe ea). Prin patimile poftelor ne-am făcut trupuri fără de viață. Prin lăcomie ne-am umplut de miros greu, aruncând afară orice mâncare. Prin poftele trupești și prin mânie ne-am asemănat viperelor și tuturor fiarelor veninoase.

4. Prin iubirea de arginți am urmat animalelor de povară, jivinelor, zburătoarelor, tuturor celor asemenea acestora și am pângărit zidirea Celui ce este mai Sfânt decât toate. Prin dragostea de slavă deșartă l-am dezbrăcat (lăcașul zidit întru noi) de podoaba în care îl îmbrăcase Preasfântul și l-am îmbrăcat într-o haină neplăcută înaintea Domnului. Prin mânie am dat jos chipul veșnic al Împăratului, așezând în locul lui un idol deșănțat, la care s-au închinat odinioară cei care au ieșit din Egipt⁴⁹; diavolii petrec înlăuntru și fiicele lor dansează și cântă; acestea i-au întristat pe îngeri și Domnul lor s-a mâhnit de această monstruoasă arătare.

5. Ce va spune atunci acela? Să socotim că unul din noi ar vedea casa sa plină de această urâciune și că ar ruga pe cei mai apropiați

⁴⁵ Iez. 36, 26.

⁴⁶ In. 7, 38.

⁴⁷ In. 4, 14.

⁴⁸ Cf. In. 6, 45, Is. 54, 13: „Toți copiii tăi vor fi ucenici ai Domnului și se vor bucura de mare fericire”.

⁴⁹ Ieș. 32.

prieteni ai săi să intre și să locuiască acolo. Oare va fi ascultat de cineva? Cu siguranță nu! Dacă noi, nevrednicii și păcătoșii, nu vom socoti pe bună dreptate acestea, nu vom fi, oare, rușinați, apăsăți fiind de această povară, rugându-ne către cel Preabun să ne zidească prin a Sa curăție? Astfel, nu vom slăbi nicidecum elanul cursei noastre, până ce nu vom primi de la Dânsul această zidire atât de curată, pe care El Însuși a tocmit-o. Și când va vedea că s-a curățit și că este gol⁵⁰, îl va îmbrăca și-l va acoperi, nelăsând nicidecum străinii să se apropie. Noi suntem, așadar, casa Sa, fiind zidiți spre împlinirea faptelor bune și nu a celor rele.

6. Dacă ți-aș scrie despre lucruri mari, mi-ai fi reproșat aceasta; cele de mijloc nu îți plac; cele de jos sunt pentru tine fără culoare: nici nu mai știi ce să fac pentru tine! Îți voi arunca astfel o nadă dulce și moale: vom arăta prin cuvintele noastre, îmbrăcate în lucrurile lumii pământești, pe cele ale Ziditorului lumii. O, zidire a lui Dumnezeu, până când te vei complăce în întuneric? Fă-te (mai curând) o flacăra cu totul (strălucitoare) și cuprinde tot ce este împrejurul tău, spre a vedea frumusețea cea ascunsă întru tine! (Și) fă cunoscut acestea prin gura ta, în tăcere și fără zgomotul cuvintelor (*šattîqa*): „O, Tu Cel ascuns și învăluit în mine, descoperă în mine taina Ta cea ascunsă, arată-mi bunătatea Ta cea sălășluită înlăuntrul meu. O, Tu cel care m-ai botezat spre a fi templu al șederii Tale⁵¹, fă să se odihnească norul slavei tale înlăuntrul templului Tău⁵², până ce, sub puterea dragostei, slujitorii Sfințeniei Tale vor striga: „Sfânt”, aprinși fiind de focul duhului, într-un avânt înflăcărat de frumusețea și extazul care în această mișcare și exaltare este însuflețit de puterea vie a Ființei Tale”.

7. Fă-te, frate al meu, asemenea unui pește ce înoată și se avântă în valurile revărsate ale Splendorii. În strălucirea lor, sfinții te ascund de pescarii cei blestemați care stau pe mal, așteptând cu înfrigurare prada; ei nu vor putea până la urmă să pescuiască, căci se tem să intre acolo și să moară.

8. Aprinde în tine focul lui Iisus, pentru că acesta se mărește intrând în legătură cu curățirea sufletului tău. Cu siguranță, acesta

⁵⁰ După Evagrie Ponticul, goliciunea aceasta se referă la curățirea minții.

⁵¹ II Cor. 6, 16; I Cor. 3, 16-17.

⁵² I Regi 8, 10-11.

nu se va stinge în sufletul în care s-a aprins, dacă nu pătrunde acolo vreo apă străină. La lumina acestui foc vei vedea curăția sufletului tău și, oglindindu-se în ea, frumusețea chipului Celui Iubit. Astfel, Aceasta (adică frumusețea) nu-ți va apărea numai în suflet și ea nu va apărea nici măcar în acesta fără sfânta curăție: fără ea nu te vei putea vedea pe tine însuți⁵³, nici pe El sălășluit în tine însuți. Fă din dorința aceasta o suferință a ta⁵⁴, pentru ca murind păcatului să vezi întru tine învierea.

9. Căci a zis Domnul: „Eu sunt Învierea și Viața”⁵⁵. Și acela care, prin dragoste față de Dânsul, se face mort față de lume, găsește în sine învierea, adică prefigurarea învierii despre care Pavel, descoperitorul tainelor dumnezeiești, a vorbit⁵⁶. Căci El nu este departe de tine, Acela pentru care tu te obosești și te ostenești de-a lungul zilelor: El este în tine, dormind și așteptând ceasul în care te vei trezi și în care Îl vei trezi, ca să alunge de la tine valurile pornite să te înece⁵⁷.

10. Sfințește-ți sufletul prin aducerea aminte de El. Fă ca ființa ta să strălucească privind la Dânsul. Împreunează-te cu El în îmbrățișarea dragostei Sale (*drēbmtēb*): căci prin aceasta El se va arăta întru tine și te va înveseli cu vederea Sa; El va face ca această dragoste să locuiască în sufletul tău, laolaltă cu Tatăl și cu Duhul⁵⁸; El este cel care te oferă (pe tine însuți) ca pe o vedere pe care o vei întâlni pretutindeni; prin El vei înșela adâncul și în lumina Sa vei scruta înaltul cerului; El este Cel care va întocmi în tine adâncurile Duhului și îți va descoperi lumina cea necreată, ca să înaintezi în ea⁵⁹;

⁵³ Robert Beulay face aici trimitere la „ființa” omului, reliefând ideea de „sine personal”.

⁵⁴ În sensul de „preocupare permanentă”, ceva „de care să-ți pese în orice clipă”.

⁵⁵ In. 6, 25.

⁵⁶ „Și împreună cu El ne-a sculat și împreună ne-a așezat întru ceruri, în Hristos Iisus” (*cf.* Efes. 2, 6).

⁵⁷ Aici monahul sirian face trimitere la episodul biblic al „furtunii de pe mare”, atunci când Domnul a adormit în corabie, ucenicii Săi fiind înspăimântați de valurile mării (*cf.* Mt. 8, 24-26): „Și, iată, furtună mare s-a ridicat pe mare, încât corabia se acoperea de valuri; iar El dormea. Și venind ucenicii la El, L-au deșteptat, zicând: «Doamne, mântuiește-ne, că pierim». Iisus le-a zis: «De ce vă este frică, puțin credinșilor?» S-a sculat atunci, a certat vânturile și marea și s-a făcut liniște deplină”.

⁵⁸ *Cf.* In. 6, 17-23.

⁵⁹ I In. 1, 7 – Ps. 39, 16.

prin El, tot ce este în tine se va umple de slavă și tot ce-ți șade înainte va străluci prin curăția vieții; El este Acela care din slugă te va face rege și va așeza pe vrăjmașii tăi „așternut picioarelor tale”⁶⁰; coroană va pune pe creștetul tău la finele cursei duhovnicești⁶¹ și va face să apară în mișcările tale cugetarea la Preasfânta Treime. Purtând în suflet întreaga lume, punem acum sfârșit cuvintelor noastre. Căruia se cuvine slava, cinstea și închinăciunea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!

Scrisoarea a XVI-a

1. Ascultă, frate al meu, cum au adus înaintea mea un om vrednic de credință. „Când mergeam” – spune el – „înaintea prietenilor mei, Iubirea a venit să mă găsească și să mă ia”. El mergea cu puțin înaintea mea, în timp ce eu îl urmam îndeaproape. Apoi, El Își întorcea către mine privirea, și conștiința mea a fost captivată. Și când a văzut că am rămas înmărmurit, mi-a spus cuvinte de îmbărbătare și m-a înveselit. Atunci inima mea se aprindea de dragostea Sa (*brehmtéb*) și, sub căldura flăcărilor ardente de dorință, s-a așezat și s-a înveșmântat în liniște. Prin urmare, sufletul meu a fost mistuit, fără să părăsească însă această viață; și prietenii mei au fost scoși din inima mea, atât de puțin iubiți, ca vrăjmașii de astăzi⁶². Când puterile mele au slăbit, El mi-a lăsat un oarecare timp în această stare, uimit fiind de El și de cele ale Sale.

2. Prin urmare, eu am stat fără suflare, ca și cum nu aș fi fost, fără de simțire, vedere sau auzire, însă în extaz și liniște adâncă, căci nu se afla acolo nici mișcare sau cunoștință, astfel, în cele cunoscute, cunoașterea a uitat de sine, așezându-se în afara cunoașterii. Și de vreme ce mi-a dat înapoi libertatea de mișcare, El mă lăsa încă nemșcat și se ascundea, de vreme ce rămâneam fără amintirea acestor lucruri și fără să găsesc nimic din ceea ce este al meu.

3. Se poate, oare, învăța acestea de la condei și de la cerneală? Nicidecum! Însă acela care Te-a gustat, o, Preadulce și Atotbunule Doamne!, acela va înțelege. Și cel care s-a unit (deîndată) cu Tine

⁶⁰ Cf. Ps. 109, 1.

⁶¹ II Tim. 4, 7-8.

⁶² Vrea să spună că, încălzit fiind de dragostea lui Dumnezeu, sufletul ajunge să-i iubească pe vrăjmași mai mult decât pe prietenii din viață.

nu-l hulește niciodată pe prietenul său prin anumite lucruri, ci dimpotrivă, îl laudă pe cel ce pomenește de cele ce sunt ale sale, îl slăvește pe Dătătorul lor, se bucură și își înmulțește zelul.

Scrisoarea a XVII-a

(Despre eliberarea ce pune capăt luptelor și necazurilor)

1. Aici s-a spus că: „Domnul știe cât suferiți din cauza mea și a alungat de lângă mine pătimirea cea necurată, a luminat sufletul meu prin cele ale Sale și m-a veselit. Ca să se întoarcă și să se rușineze cei ce vor zice: «aceea ochii noștri au văzut». Căci de azi înainte, inima mea să se întărească în Domnul și El îi va pierde pe cei care ne urăsc pe noi, că a spălat păcatele⁶³ noastre și a pierdut pe vrăjmașii noștri care, fără dreptate⁶⁴, se ridicau împotriva noastră. Binecuvântat fie Domnul Dumnezeu nostru care împarte pentru noi binele, în durere și în bucurie!”.

2. S-a spus, de asemenea: „Prin venirea neamurilor, de care noi v-am vorbit, Domnul mi-a adus moștenirea Vieții⁶⁵! Căci la acesta, ea a rămas pentru totdeauna întru cele ale sale!” (Astfel, în vederea safirului⁶⁶ și prin untdelemnul cel veșnic s-a statornicit Stăpânul casei

⁶³ R. Beulay traduce aici prin „ticăloșie”, cu trimitere la Psalmul 135, 23 și Lc. 1, 25; 48: „Că așa mi-a făcut mie Domnul în zilele în care a socotit să ridice dintre oameni ocară mea (...). Că a căutat spre smerenia roabei Sale. Că, iată, de acum mă vor fericii toate neamurile”.

⁶⁴ Cf. Ps. 35, 18-19: „Să nu se bucore de mine cei ce mă dușmănesc pe nedrept, cei ce mă urăsc în zadar și fac semn cu ochii. Că mie de pace îmi grăiau și asupra mea vicleșuguri gândeau”.

⁶⁵ Înțelesul desprins din acest pasaj este dintru început unul obscur. Elaborând o analiză de context, editorul francez vede din nou interesul misticului sirian pentru unirea sufletului „cu Dumnezeu și pentru descoperirea prezenței acestuia în El, fără să se rătăcească”.

⁶⁶ Ideea este de origine evagriană. Vezi: Evagrie, *Scrisoarea 38*, în W. Frankenberg, *Evagrius Ponticus*, p. 529; în textul biblic, vezi Ieșirea 24, 10: „Și au văzut locul unde stătea Dumnezeu lui Israel; sub picioarele Lui era ceva ce semăna cu un lucru de safir, curat și limpede ca seninul cerului”. Symbolismul safirului se regăsește, în viziunea lui Evagrie, în corespondență cu intelectul. La rândul său, Ioan de Dalyatha direcționează înțelesul de contemplare spre vederea luminii dumnezeiești. În acest context, el este de părere că această capacitate îi aparține exclusiv sufletului care, atât în perspectiva materială, cât și imaterială, face această descoperire prin sine însuși. Interpretarea sa are, de asemenea, origini evagriene, dezvoltând ideea „luminii fără formă”. Vezi: Ioan de Dalyatha, *Omilia VI: „Despre viziunile singuraticilor”* ..., p. 357, n. 7.

în sânurile cerești; și, în afara acestuia, înălțăm pe Cel Preastrălucitor: Îl descoperim în taină pe Cel ce le întrece pe toate, chiar dacă am uita de noi înșine)⁶⁷. O, izvor de noroi mirositor, fântână a durerilor, în care (totuși) Viața s-a ascuns, care nu se va mira de el însuși, când va coborî din locul răpirii sale⁶⁸, unde șade alături de Puterile Luminii, care îl privesc ca pe un preaiubit, unde el este în ele și ele sunt în el, și împreună cu ele în Domnul cel Veșnic!

3. Întrebi acum care este locul acesta sau, mai bine, vrei să-ți vorbesc de dânsul? Vino (mai curând) să-l admiri împreună cu mine! Sau încă tu vrei să știi de ce fel este mișcarea care-l însuflețește și ce fel de natură este „Sfințenia” sa? Liniștea pe care sufletul o știe și nimeni altul. „Cel ce are urechi de auzit să audă!”⁶⁹. Cât despre ce nu înțelege, (îl îndeamnă) să cinstească în liniște pe Cel ce este slăvit și care iubește să slăvească pe acela care dorește să fie slăvit. Cum (oare) vom putea numi locul acestor vederi duhovnicești? Acesta se aseamănă Celui ce vede toate prin Sine Însuși și care, de asemenea, se află în toate, în lucrurile cele mai mici, ca în cele mai mari. Să facem atunci ca prin liniște să cinstim cuvântul nostru: în răpire/extaz să păstrăm taina noastră și prin frumuseți simple să descoperim pe cele tainice, zicând: „Bindecuvântat să fie locul său, slavă Domnului!”.

4. Roagă-te pentru mine, îți cer, ca să nu fiu spre batjocură vrăjmașilor. Luând seama la cele dinainte, văd că sunt mai mult decât cele lăsate în urmă și că înviez patimile cele dinlăuntru! Vorbesc despre cele ce mă fac de rușine și pentru aceasta merit pedeapsă, însă Domnul pe toate le-a ascuns, pentru că este Bun și mila Sa este mare.

⁶⁷ Pasajul așezat între paranteze a fost tradus de Beulay după versiunea arabă a textului epistolar.

⁶⁸ Este vorba aici de starea de extaz în care se află sufletul care-l contemplă pe Dumnezeu.

⁶⁹ Mc. 4, 9.